

Бондарук Т. Г.,
*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської
справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту, м. Київ;*

Бондарук І. С.,
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу та управління бізнесом,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, м. Умань*

ФОРСАЙТ ЯК МЕТОД ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

З метою стабілізації та забезпечення стійкості державних і місцевих фінансів Стратегією сталого розвитку “Україна 2020” [1], Програмою діяльності Кабінету Міністрів України [2] передбачено: запровадження середньострокового бюджетного прогнозування й планування та системи стратегічного планування; зміни законодавства України в напрямі контролю надходжень і видатків державного й місцевих бюджетів; законодавче врегулювання питання проведення аудиту місцевих бюджетів та прозорості їхньої звітності; застосування нових підходів до прогнозування фінансової стійкості місцевих бюджетів. Як показали результати наших досліджень [3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10] стан наукової розробки окресленої проблематики викликає необхідність пошуку нових ефективних методів та інструментів оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Для формування оцінки можливої майбутньої стійкості місцевих бюджетів пропонуємо застосовувати методологію форсайту. Форсайт (Foresight – погляд в майбутнє, передбачення) визначають як технології практичного застосування обґрунтованого передбачення. Форсайт широко використовується у державному управлінні та при розробці стратегій, проектів і програм регіонального та місцевого розвитку [11]. Найбільш розповсюдженими є такі визначення форсайту: як систематичні спроби оцінити довгострокові перспективи науки, технологій, економіки та суспільства, щоб визначити стратегічні напрями досліджень і нові технології, здатні принести найбільші соціально-економічні блага; прогнозування, оцінка технологій, дослідження майбутнього та інші форми форсайту – це спроба визначити довгострокові тренди і скоординувати на їх основі прийняття рішень [12, с. 127].

Відмінність форсайту від інших механізмів прогнозування в тому, що на відміну від прогнозів які переважно співвідносяться з прогнозами малокерованих подій, у межах форсайту оцінюють можливі перспективи інноваційного розвитку на відповідній території та імовірні позитивні наслідки для розвитку територіальної громади.

Вважаємо, що розробка стратегічних напрямів забезпечення довгострокової фінансової стійкості місцевих бюджетів України в умовах децентралізації має відбуватися з обов'язковим застосуванням форсайту для кожного бюджету територіальної громади, району, регіону. Зважаючи на нерівномірність соціально-економічного розвитку регіонів і територіальних громад, розробка форсайту, який відповідатиме потребам кожного регіону чи територіальної громади, є досить складним завданням. Тому пропонуємо методику форсайту фінансової стійкості місцевих бюджетів на основі застосування методу Дельфі та методу SWOT-аналізу, яку можна використати у середньостроковому та у довгостроковому періоді для розрахунку стійкості місцевих бюджетів України на рівні регіонів чи територіальних громад.

Важливою умовою ефективності форсайту є формування груп висококваліфікованих експертів, з представників органів влади та органів місцевого самоврядування, бізнесу, вчених, громадських організацій які були б зацікавлені в його результативній реалізації. Технологія форсайту складається із системи методів, інструментів, прийомів, які розробляються за різними науковими напрямами та дають змогу не лише передбачати проблеми майбутнього розвитку, а й впливати на них, узгоджуючи приватні інтереси різних верств суспільства.

Методика форсайту визначається залежно від мети та завдань, а також залежно від галузі в якій він застосовується. Форсайт є системою методів експертної оцінки стратегічних напрямів соціально-економічного та інноваційного розвитку, виявлення технологічних проривів, здатних вплинути на розвиток регіону або території в середньо- і довгостроковій перспективі. До числа найбільш розповсюджених з них можна віднести: метод Дельфі, метод SWOT-аналізу, розробка сценаріїв, математичне моделювання, колективна генерація ідей («мозкова атака»), регресійний аналіз, прогнозна екстраполяція.

Алгоритм методики форсайту фінансової стійкості місцевих бюджетів з використанням методу експертних оцінок (методу Дельфі), методів сценарного планування та методів SWOT-аналізу за визначеною послідовністю її реалізації, з побудовою можливих сценаріїв забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів України у середньо- і довгостроковому часових горизонтах об'єднує декілька етапів.

Перший етап досліджень запропонованої методики форсайту виконують використовуючи метод Дельфі, відповідно до якого дослідження здійснюється за визначеною послідовністю (визначення поля форсайту; формування групи експертів – фахівців з досліджуваної теми; формулювання мети, що передбачається досягти в результаті вирішення проблеми; визначення області застосування; визначення горизонту форсайту; формування форми опитування для експертів; опитування експертів; статистична обробка показників опитування для отримання нових результатів; аналіз та коригування (за необхідності) відповіді та висновку групи кожним експертом отриманих результатів; повторна обробка даних опитування з врахуванням їх коригування; за необхідності повторне виконання аналізу та коригування до досягнення узгодженості відповідей (консенсусного результату); формування пріоритетних напрямів

(«дорожньої карти») розвитку об'єкту форсайту; прийняття консенсусного рішення експертами на основі колективного аналізу отриманих результатів).

Першочергово в методології форсайту необхідно визначити поле форсайту, його мету, область застосування для формування перспектив розвитку місцевих бюджетів в майбутньому, зокрема їх фінансової стійкості як в середньостроковому так і в довгостроковому періоді. Поле форсайту окреслює склад учасників проекту і формується з декількох груп, до яких включають фахівців з даної області та організації, установи, які безпосередньо зацікавлені в реалізації форсайту [12, с. 130-131].

Важливою складовою організації форсайту є область застосування, тобто план оптимального вирішення мети проекту (потрібно визначити вирішальні моменти в розвитку громади, які з рецесивних елементів придатні трансформуватися в домінантні). Наприклад, не потрібно прогнозувати передбачення значної кількості показників, які впливають на фінансову стійкість місцевих бюджетів, достатньо визначити 2-3 ключові фактори впливу на фінансову стійкість місцевих бюджетів і для них слід використати інструментарій форсайту.

Горизонт форсайту – це проміжок часу, на який орієнтується фіксація результатів передбачення або активного прогнозу. Він визначається індивідуально, залежно від обраного виду форсайту [12, с. 131]. Горизонт форсайту можна визначити, як максимальну кількість років активного передбачення. Часовий горизонт включає два процеси. Один з них встановлює оптимальний часовий горизонт і передбачає перспективи, зокрема в нашому випадку децентралізації. Сутність другого процесу полягає у визначенні пріоритетних напрямів розвитку об'єкту, які визначаються у формуванні «дорожньої карти». На основі розробленої дорожньої карти формуються стратегії та довгострокові пріоритети розвитку територіальних громад з детальним описом основних етапів і можливих механізмів його досягнення.

Другий етап досліджень пропонованої методики форсайту виконують використовуючи метод SWOT-аналізу. Для цього створюється група експертів – фахівців високого професійного рівня в сфері місцевих бюджетів та соціально-економічного розвитку територіальних громад України (експерти групи Б). Ця група експертів визначає сильні (Strengths), слабкі (Weaknesses) характеристики об'єкту, можливості (Opportunities) та загрози (Threats) для об'єкта. Результати SWOT-аналізу (не більше двох-чотирьох для кожної групи факторів) використовують для опрацювання сценаріїв розвитку територій України на середньостроковому та довгостроковому часових горизонтах.

На третьому етапі досліджень методики форсайту використовують методику побудови можливих сценаріїв забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів України та розробку сценаріїв можливого її розвитку. Побудова сценаріїв забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів може здійснюватися на основі комбінації двох методів, наприклад методики кватерного методу та компасу Аتكіссона (компасу сталого розвитку).

На четвертому етапі досліджень проводиться комплекс робіт з форсайту майбутнього сценарію фінансової стійкості місцевого бюджету: здійснюється

аналіз інерційного тренду фінансової стійкості; відбувається виявлення ключових критичних факторів, які знижують фінансову стійкість; проводиться SWOT-аналіз поточного стану фінансової стійкості; відбувається аналіз даних SWOT-експертизи для поточного стану фінансової стійкості; виявлення визначальних драйверів майбутньої фінансової стійкості на основі методу Дельфі.

П'ятий етап досліджень методики форсайту передбачає побудову сценаріїв забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів України в середньостроковому і довгостроковому часових горизонтах.

Застосування методики форсайту оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів України в середньостроковому і довгостроковому часових горизонтах дозволить: розширити інструментарій оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів в середньостроковому і довгостроковому періоді; виявити ризики фінансової стійкості місцевих бюджетів і вжити своєчасні заходи посилення тих чи інших інструментів для досягнення мети та поставлених завдань; визначити результативність використання існуючих інструментів оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів у середньостроковому і довгостроковому періодах; провести порівняльний аналіз фінансової стійкості місцевих бюджетів різних регіонів та територіальних громад; обґрунтовано визначати сценарії забезпечення фінансової стійкості місцевого бюджету та оцінити можливість підвищення рівня його фінансової стійкості в середньостроковому і довгостроковому періодах.

Обґрунтовано, що розробка стратегічних напрямів забезпечення довгострокової фінансової стійкості місцевих бюджетів України в умовах децентралізації має відбуватися із застосуванням форсайту для кожного бюджету регіону або територіальної громади.

Форсайт відрізняється від інших механізмів прогнозування тим, що, на відміну від прогнозів, які співвідносяться переважно з прогнозами малокерованих подій, у межах форсайту оцінюють можливі перспективи інноваційного розвитку на відповідній території та ймовірні позитивні результати для розвитку територіальної громади. Форсайт є системою методів експертної оцінки стратегічних напрямів соціально-економічного та інноваційного розвитку, а також виявлення технологічних проривів, здатних вплинути на розвиток регіону або території в середньо- і довгостроковій перспективах.

Список використаних джерел:

1. України: Стратегія сталого розвитку «Україна 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
2. Програма діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Верховної Ради України від 11.12.2014 № 26VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2619>
3. Bondaruk T., Bondaruk I., Dubyna M. Methodological modes in evaluating the financial stability of local budgets under the conditions of budget decentralization. *Global problems of national economics development: collective monograph*. Kraków: Drukarnia Unidruk, 2018. P. 183-193.

4. Bondaruk T. H., Bondaruk I. S., Dubyna M. V. Financial sustainability as a factor of forming fiscal space of local budgets. *Economies' Horizons*. 2020. № 2 (13). P. 4–16.

5. Бондарук Т.Г. Бондарук І. С. Управління фінансовою стійкістю місцевих бюджетів. *Економіка та управління в XXI ст.: виклики та перспективи розвитку: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, (30-31 травня 2019 р., м. Умань) / МОН України, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини; [за ред. О. Г. Чирви]. Умань: ВПЦ «Візаві», 2019. С. 105-108.*

6. Бондарук Т.Г. Бондарук І. С., Дубина М. В. Методичний інструментарій оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів України. *Світ фінансів*. 2019. № 2. С. 62-74.

7. Bondaruk T. H., Bondaruk I. S., Dubyna M. V. Conceptual approaches to the financial stability of local budgets management. *Economies' Horizons*. 2019. № 2 (9).

8. Бондарук Т. Г., Вінницька О. А. Оцінка стану децентралізації місцевих бюджетів України. *Економіка України*. 2018. № 7 (680). С. 59-75.

9. Бондарук Т. Г. Теоретичні засади фінансової стійкості місцевих бюджетів. *Сучасні тенденції в економіці та управлінні: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 30 черв. 2017 р. Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2017. Ч. 2. С. 9–10.*

10. Луніна І. О., Бондарук Т.Г. Публічні фінанси та міжбюджетні відносини: навч. посіб. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2019. 304 с.

11. Boothe P. Taxing, Spending and Sharing in Federal Countries: Evidence from Australia and Canada. *Fiscal Relations in Federal Countries: Four Essays*. Forum of Federations. Ottawa: Forum of Federations, 2003. 54 p.

12. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти: монографія / за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, Ю. П. Шарова. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2016. 276 с.

Борицький К.,
аспірант,

Національна академія статистики, обліку та аудиту, м. Київ

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЯКОСТІ ТА УПРАВЛІННЯ ЯК ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Ідея соціальної відповідальності зародилася в США, але найефективніше її вводять в практику економічного життя в країнах Європейського Союзу. В цих країнах влада вела широку інформаційну та освітню кампанію, яка просувала соціальну відповідальність. З 2000 року Європейська Комісія брала активну участь у заходах, які спричинили зріст популярності концепції соціальної відповідальності серед лідерів бізнесу та адміністрацій держав старого континенту. Соціальна відповідальність бізнесу є важливим елементом